

ЗАХІДНО-ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ КОРПОРАТИВНОГО СЕКТОРА

Аналізуються особливості сучасного стану і державного регулювання корпоративного сектора в країнах Західної Європи. Робиться висновок про різноманітність форм державного регулювання корпоративного сектора в сучасному світі. Вивчається можливість запровадження зарубіжного досвіду для розвитку корпоративного сектора в Україні.

The peculiarities of modern situation and state regulation of the corporate sector in countries of the Western Europe are analyzed in this article. The authors make conclusion about a variety of forms of state regulation of corporate sector in the modern world. Foreign experience implementation for development of the corporate sector in Ukraine is studied.

Для кожної країни характерні свої історичні та соціальні фактори, які впливали на формування корпоративного сектора, проте існує багато спільних рис, характерних для функціонування корпорацій. Корпорації мають важливе значення для соціально-економічного розвитку будь-якої країни, оскільки усі світові масштабні економічні здобутки отримані внаслідок їх розвитку. Саме корпорації складають корпоративний сектор, від ефективності функціонування якого значно залежить і соціально-економічний стан держав, а іноді й світової економіки в цілому.

Проблемам функціонування та державного регулювання корпоративного сектора присвячено чимало наукових праць відомих вітчизняних фахівців, зокрема: Ю. Петруні, Д. Задахайло, О. Кібенко, Г. Назарової, М. Небави та інших. В цілому ж, питанням становлення та розвитку корпоративного сектора займається ряд зарубіжних вчених: І. Ансофф, М. Портер, Д. Коффе, П. Друкер, К. Макконнелл, С. Брю та інші. Основна увага в їх публікаціях приділяється корпоративному сектору, зокрема державній його частці в економічній системі країни. Проте деякі аспекти дослідження теоретичних засад державного регулювання та розвитку корпоративного сектора, зокрема в зарубіжних країнах залишаються недостатньо висвітленими.

Вищевказане обґрунтовує актуальність дослідження та обумовлює постановку мети даної публікації.

Метою статті є вивчення західно-європейського досвіду державного регулювання корпоративного сектора та обґрунтування можливостей його використання в Україні.

Зрозуміло, що кожна країна має свої особливості державного регулювання корпоративного сектора і заслуговує на окреме дослідження. Проте для нашої країни цікавим для вивчення є саме західно-європейський досвід державного регулювання корпоративного сектора. Крім того, потрібно враховувати, що корпоративне управління формується і розвивається невіддільно від соціально-економічного оточення, воно залежить від країни з її історичними традиціями й економічними умовами, політичної ситуації [2, с. 12].

Розглядаючи корпоративний сектор Німеччини слід зазначити, що перші корпорації в цій країні виникли у XVIII столітті і з того часу суттєво видозмінились. Організаційно-правовими формами підприємницької діяльності в Німеччині є товариства з обмеженою відповідальністю, акціонерні товариства та кооперативи. Важливим суб'єктом підприємницької діяльності є акціонерні товариства, приблизна кількість яких на території Німеччини складає 2,8 тис. Їх діяльність регулюється Законом про операції з цінними паперами [5]. Акціонерне товариство має чітко визначений статутний фонд. У разі виникнення проблем акціонерне товариство несе відповідальність статутним капіталом, який розділений на частини відповідно до внесків учасників. Компаньйони не володіють майном акціонерного товариства, а є лише учасниками. Засновниками акціонерних товариств у Німеччині, на відміну від України, можуть бути не ме-

нше п'яти осіб. Процедура створення товариства є досить складною, таким чином законодавство намагається перешкоджати недобросовісному створенню акціонерних товариств. Органами управління є загальні збори акціонерів, правління та спостережна рада. За діяльністю акціонерних товариств здійснюється контроль з боку державних органів. Вони зобов'язані звітувати, надаючи інформацію про підрахунок прибутків та збитків. На відміну від України, в Німеччині не існує поділу акціонерних товариств на відкриті та закриті. Другим суб'єктом підприємницької діяльності є товариства з обмеженою відповідальністю, які мають ряд переваг, а тому є досить популярними в Німеччині. На сьогодні їх нараховується близько 219,7 тис. У цьому випадку відповідальність засновників є обмеженою, особисті зобов'язання партнерів не є домінуючими, основним обов'язком засновників є внесення певної частки капіталу до статутного фонду. Заснування товариства з обмеженою відповідальністю вимагає чітко визначеного статутного капіталу, що формується грошовими та майновими внесками. Мінімальний внесок одного учасника становить 1% від величини статутного капіталу. Для того, щоб заснувати товариство з обмеженою відповідальністю, учасники зобов'язані подати заяву до Торговельного реєстру. На цей період до статутного фонду має бути внесено мінімум половини суми статутного капіталу. Останній може складатися лише з майнових внесків, проте в цьому випадку необхідні свідоцтва про майнову частку засновника. Органом управління в німецьких товариствах є збори членів товариства, які призначають директора товариства. Ним може стати фізична особа, яка не обмежена заборонаю займати цю посаду. Основною функцією директора є нагляд за сплатою внесків та збереження капіталу підприємства. Особливою рисою, на наш погляд, є те що, коли товариство несе збитки з вини директора, він змушений їх відшкодувати. Якщо в товаристві з обмеженою відповідальністю нараховується більше 500 чоловік, створюється спостережна рада. Товариство має права та обов'язки перед третіми особами, проте вважається повністю правоздатним лише після того, як статутний фонд буде повністю сформований, а товариство буде зареєстроване у Торговельному реєстрі. Слід зазначити, що в Німеччині існує велика кількість товариств з обмеженою відповідальністю, проте на них припадає найбільша частка банкрутств [1, с. 89].

Варто зазначити, що загалом для німецької моделі корпоративного управління характерні такі основні риси: ключова роль банків у представництві та контролі на рівні всіх компонентів корпоративного управління та фінансування. Учасниками цієї моделі є банки, правління, спостережна рада та робітники. Щодо структури володіння акціями, то для деяких країн Західної Європи, які відносяться до даної моделі корпоративного управління, характерною в цій структурі є перевага банків та корпорацій. Фінансові інститути контролюють більше, ніж 60% акцій корпорації [4, с. 114].

Досліджуючи корпоративний сектор Великої Британії, можна виділити його проблеми та особливості. В цій

країні розрізняють два види акціонерних товариств: приватні та публічні. Приватні компанії аналогічні закритим акціонерним товариствам, мають у своєму складі від двох до 50 акціонерів. Публічна компанія є аналогом відкритої корпорації. Чисельність її акціонерів не повинна бути меншою семи осіб [3, с. 19].

Характерною ознакою є те, що значну частину корпоративного сектору Великобританії становлять публічні (державні) корпорації, діяльність яких контролюють міністерства. Оскільки ці корпорації діють у сфері державного сектора, ними керують державні органи. Порівняно з цим сектор приватного підприємництва регулюється не так жорстко, хоча повноваження з регулювання приватного сектора також в основному покладені на міністерства (фінансів, торгівлі і промисловості, транспорту, сільського господарства і т.д.). Головною функцією публічних корпорацій у Великобританії є керування державним сектором, для чого створюються спеціалізовані корпорації окремо з кожного виду промисловості. Значну групу складають звичайні недержавні корпорації, для яких уряд був чи залишається власником акцій, або контролює їх яким-небудь іншим способом. До такого роду компаній можна віднести, наприклад "Брітіш петроліум" (уряд був власником 49% акцій аж до 1979 р., а також два урядових директори мали право вето на рішення керівництва компанії). Варто відмітити, що корпоративний сектор Великобританії є одним з найстаріших у світі. Значну роль у ньому відіграють такі корпорації, як: "Роял Датч Шелл", "Брітіш Петролеум", "Юнілевер", "Імперія кемікл індастріз", "Барклейз бенк", "Вестмінстер бенк" [5, с. 160].

Порівнюючи державне регулювання корпоративного сектора двох вищезгаданих країн, нами виявлено, що організаційно-економічна база в цих країнах відрізняється (у Великій Британії – банки не можуть керувати акціонерними товариствами, в той же час як, у Німеччині – банки здійснюють це досить активно).

Сучасний стан корпоративного сектора Франції характеризується значною часткою корпоративного сектора в економіці країни. Так, до відомих французьких корпорацій належать "Банк насьйональ де Пари", "Креді агріколь", "Креді Ліоне", "Сосьєте женераль", "Рено", "Пежо" та інші. Щодо власності в акціонерному капіталі, то спостерігається націленість на існування великого інвестора. Так, у 85% корпорацій Франції один акціонер володіє більш ніж 25% акціонерного капіталу. Навіть у французькому Законі "Про акціонування державних підприємств" (1986 р.) передбачено необхідність продажу не менше 25% акцій новоутвореного акціонерного товариства стратегічним інвесторам – великим компаніям, а ще 15-20% – іноземним покупцям. Головним джерелом розвитку для більшості корпорацій Франції є позикові кошти. Банківсько-фінансові установи одночасно виступають власниками та кредиторами корпорацій, створюючи при цьому дуже складну систему корпоративних прав. Акціонерно-командитне товариство у Франції регулюється положенням Закону про акціонерні компанії та товариства. Щодо акціонерних товариств, то згідно Закону про комерційні підприємства кількість засновників, а в наступному і кількість акціонерів такого товариства не повинна бути меншою семи. Особливістю французького права є те, що воно не допускає існування акціонерного товариства, в якому всі акції належать одній особі [1, с. 91].

Розглядаючи корпоративний сектор Іспанії зазначаємо, що ця країна немає специфічного корпоративного законодавства. Корпоративне законодавство Іспанії включає в себе Закон про торгівлю Об'єднаного Королівства, прийнятий у 1929 році (зі змінами) і Розпорядження

про компанії 1984 року (зі змінами). Законодавством визначено, що мінімальна кількість акціонерів – одна фізична або юридична особа, при цьому дозволене введення номінальних акціонерів. Відомості про акціонерів вносяться в єдиний реєстр, доступний третім особам.

На відміну від Франції, в Іспанії акціонерне товариство – Sociedad Anonima (S.A.) – може бути створено і складатися з однієї особи в тому випадку, якщо всі акції товариства придбані одним акціонером. Мінімальний статутний капітал акціонерного товариства регламентується. При цьому на момент реєстрації товариства повинно бути оплачено не менше 25% номінальної вартості кожної розміщеної акції. В цій країні правове регулювання акціонерних товариств ускладнено порівняно з іншими господарськими товариствами. Учасники акціонерного товариства не відповідають за його зобов'язаннями.

Характерні особливості державного регулювання має також і корпоративний сектор Швеції. Яскравим прикладом його розвитку можна назвати 25 компаній, що мали найбільші активи і контролювали 80% сукупного капіталу країни. Власники, банки та компанії в Швеції тісно пов'язані між собою. Існує два різновиди зв'язків між банками та власниками: внутрішні та зовнішні. Перші формуються на основі власності банків на певну частку акцій компанії, другі встановлюються на власний розсуд власників, які вважають їх доцільними для себе. Обидві ці сфери мають тісні комерційні та ділові контакти. Досить важко оцінити функції власників у шведській компанії, а також їх вплив на економічну діяльність компанії та на політичне життя в цілому. Для шведських компаній створений так званий Акт про компанії, який містить правила щодо випуску акцій, а також наявності певної кількості акцій в одного акціонера. Загалом для корпоративного сектора Швеції характерна недосконала система державного регулювання, а економічна еліта, яка володіє системою зв'язків з банківською сферою відіграє головну роль у розвитку країни [1, с. 94].

Зазначимо, що на відміну від Швеції, у Швейцарії діє розгорнуте та детальне законодавство, яке регулює комерційну діяльність акціонерних товариств. Його недотримання, як правило, призводить до значних збитків, які несуть порушники. Основна форма підприємницької діяльності – акціонерна компанія з обмеженою відповідальністю (Aktiengesellschaft – AG) [6]. Ця форма має універсальний характер, оскільки в ролі таких компаній в Швейцарії реєструються як великі, так і середні підприємства незалежно від їх специфіки та розміру.

Цікавим для аналізу є італійський корпоративний сектор, так як особливістю великих корпорацій Італії є дуже високий ступінь власності, причому більшість з них – це так звані "сімейні" корпорації. В Італії велике поширення та чимале значення мають різноманітні об'єднання, в яких одна компанія так чи інакше контролює діяльність інших або певна компанія спеціально створює дочірні структури. Йдеться про холдинги, фінансово-промислові і банківські групи та інші об'єднання компаній, притаманні ринковій економіці [1, с. 100].

Розглядаючи корпоративний сектор Фінляндії, слід відмітити що основною формою організації бізнесу у цій державі є акціонерне товариство з обмеженою відповідальністю. В цій країні не існує такого розмаїття форм організації бізнесу, як в інших країнах Західної Європи. Варто відзначити, що фінське законодавство є набагато розвиненішим, ніж законодавство України у сфері корпоративного управління, в ньому визначається розподіл товариств з обмеженою відповідальністю на приватні та відкриті товариства. Для них використовуються різні назви, еквіваленти цих форм існують також у Німеччині та Великобританії. У Фінляндії існує досить гнучка та

ефективна система управління товариством. На відміну від інших країн Західної Європи, спільною рисою з Україною є те, що провідну роль в корпоративному управлінні відіграє виконавчий орган акціонерного товариства – правління (*hallitus*) [1, с. 99].

Таким чином, досвід західно-європейського державного регулювання корпоративного сектора вказує на існування його різноманітних форм. Сучасний стан і особливості державного регулювання корпоративного сектора країн Західної Європи свідчать, що для нього створена гнучка законодавча система регулювання, яка представляє інтерес для України. Перш за все, це стосується застосування багатьох специфічних елементів корпоративного управління, зокрема різних інструментів захисту прав акціонерів, в тому числі й дрібних, а також оптимальної системи оподаткування, фінансового посередництва та інших. Проте в цих країнах, поряд з позитивними рисами існують і деякі труднощі, які значним чином впливають на функціонування і успішний розвиток корпоративного сектора. Однією з найсклад-

ніших проблем є узгодження інтересів різних груп акціонерів, найманих працівників та менеджменту. Отже, спільним завданням для всіх західно-європейських країн, зокрема і України, є вдосконалення діючого законодавства та запобігання корпоративним конфліктам, які як правило стримують розвиток корпорацій. Тому, одним з основних завдань, які постають перед Україною, є застосування розглянутих державних регуляторних важелів у корпоративному секторі з урахуванням специфіки вітчизняної економіки. Вищевказане свідчить, що існує ще багато аспектів у даній проблематиці, які потребують подальшого наукового дослідження.

1. *Євтушевський В.А.* Корпоративне управління: Підручник. – К.: Знання, 2006. 2. *Задихайло Д.В., Кібенко О.Р., Назарова Г.В.* Корпоративне управління. – Харків, 2003. 3. *Сірко А.В.* Корпоративний сектор: структура, місце та роль в сучасній економіці // Вісник ВПІ. Серія "Економіка, менеджмент та екологія". – 2004. – № 4. 4. *Соколенко С.І.* Глобалізація і економіка України. – К., 1999. 5. *Administrative law by William Wade.* Sixth edition. Clarendon press. Oxford. 1998. 6. <http://www.mckinsey.com>

Надійшла до редколегії 10.11.07

В. Кравченко, канд. екон. наук

ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ НАПРЯМКІВ ДЕРЖАВНОЇ ПІДТРИМКИ ПІДПРИЄМНИЦТВА НА ОСНОВІ КОМПЛЕКСІВ ДОМІНУЮЧИХ ПІДПРИЄМНИЦЬКИХ РИЗИКІВ

Малі та середні підприємства м. Києва відрізняються комплексами домінуючих ризиків. Органи державної влади мають враховувати їх при здійсненні державної підтримки.

Kiev small and medium enterprises differ by the complexes of the dominant risks. Public authorities must take into account these segments during realization of its state support.

Постановка проблеми. Підприємництво є одним із важливіших факторів соціально-економічного розвитку України. Екстенсивна модель розвитку підприємництва, яка притаманна сучасному етапу трансформаційних перетворень, не здатна слугувати вирішенню нагальних завдань економічного розвитку, зокрема, – забезпеченню конкурентоспроможності національної економіки. Про це наочно свідчить показник глобальної конкурентоспроможності, за значенням якого в 2006 рр. Україна займала 78 місце серед 125 країн світу [1]. Ключовою характеристикою конкурентоспроможної економіки є її інноваційна спрямованість, вагомих внесок в формування якої повинен внести малий та середній бізнес, адже саме він, як свідчить світова практика, є невичерпним фактором інноваційного розвитку суспільства. Зокрема, в Європейській хартії малих підприємств зазначено, що "мали підприємства є становим хребтом європейської економіки. Вони є ключовим фактором створення робочих місць та сприятливою основою для розвитку бізнесу. Малий бізнес має розглядатися в якості головного фактору інновацій та зайнятості, а також соціальної інтеграції в Європі" [2, р. 1].

На жаль, інноваційна активність вітчизняних підприємств взагалі, та київських зокрема, знаходиться на надзвичайно низькому рівні. Так, згідно з даними Головного управління з питань регуляторної політики та підприємництва КМДА технологічні інновації в 2005 році здійснювалися тільки на 366 підприємствах із більш, ніж 52 тис. малих підприємств, зареєстрованих в м. Києві [3, с. 16]. Таке становище обумовлене, зокрема, неефективністю реалізації напрямків державної підтримки розвитку підприємництва. Органи державного управління, які повинні надавати підтримку підприємству, не мають чіткого уявлення про тенденції розвитку малого та середнього підприємництва.

Для підвищення ефективності державної підтримки підприємництва потрібно застосовувати диференційований підхід до підприємств, який спирається на прин-

ципово нові критерії. Зокрема, доцільно використовувати ступінь загрозовості для підприємств певного комплексу ризиків, які є домінуючими над іншими ризиками. Це дасть можливість оптимізувати використання бюджетних коштів за рахунок їх цільового спрямування для державної підтримки тих цільових сегментів підприємств, яким вони потрібні більш за все.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання державної підтримки підприємництва розглядаються, як самостійно, так і в рамках дослідження більш широкої проблематики державного регулювання економіки. Вченими досліджуються наступні аспекти: форми державної підтримки малого бізнесу, особливості механізмів фінансової, інституційної, інформаційно-освітньої підтримки підприємства (О. Кужель, А. Буянкіна, А. Власов); методика розробки програм державної підтримки підприємства (А. Буяновський); макроекономічні аспекти державного регулювання підприємництва (В. Базилевич, І. Акімова, О. Пасхавер, І. Бураковський); сутність та напрямки регуляторної політики (К. Ляпіна, Д. Ляпін).

Підприємницькі ризики розглядаються в науковій літературі з багатьох точок зору: їх сутності (В.Н. Вяткін, І.В. Вяткін, В.А. Гамза, Дж.Дж. Хемптон), форм прояву та видів (В. Кідонь, М. Калінін, Н.В. Хохлов, В.Т. Балабанов, В.В. Лук'янова, Т.В. Головач), методів управління (Л.М. Макарович, Г.В. Чернова, В.М. Гранатуров), моделювання (В.В. Вітлінський, С.І. Наконечний, О.Д. Шарапов, А.Б. Камінський) тощо.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. Проте, в економічній науці залишаються не до кінця з'ясованими питання сутності підприємницьких ризиків і принципів їх класифікації за певними видами. Також не досліджені особливості застосування тих чи інших напрямків державної підтримки підприємств в залежності від ступеню загрозовості для них певних видів ризиків.

Цілі статті. Цілі статті полягають у тому, щоб, перше, проаналізувати сутність підприємницьких ризиків та встановити критерій їх класифікації за певними вида-